

УДК 378.22:373.2.011.3-51:[37.015.31]

А. В. Пасічніченко

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

© Пасічніченко А. В., 2017
<http://orcid.org/0000-0002-5500-0070>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.578538>

Стаття містить аналіз змісту та методичних аспектів викладання навчальної дисципліни «Психологія дитячої творчості» студентам напряму підготовки 6.010101 - Дошкільна освіта. У статті обґрунтовано актуальність даного курсу, визначено його специфіку, мету, завдання, уміння та навички, якими повинні оволодіти студенти у результаті вивчення даної дисципліни.

Зазначено, що програма курсу "Психологія дитячої творчості" складається з таких модулів: «Загальна характеристика творчої діяльності особистості» та «Психологічні особливості дитячої творчості». Детально проаналізовано зміст кожного змістового модуля навчальної дисципліни.

У статті розглядаються методичні аспекти організації та проведення лекційних і практичних занять з курсу «Психологія дитячої творчості», визначено їх специфіку. Наголошується на ефективності проблемного викладу матеріалу, використанні у процесі проведення занять дискусій, ділових і рольових ігор, тренінгів, що сприятиме формуванню системи знань, умінь та навичок, які відповідають вимогам сучасності, та дозволять студентам ефективно їх реалізувати у майбутній практичній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: дитяча творчість, навчальна дисципліна, студент, лекція, практичне заняття.

Пасічніченко А. В. Учебная дисциплина «Психология детского творчества» в системе профессиональной подготовки будущего воспитателя дошкольного учебного учреждения.

Статья включает анализ содержания и методических аспектов преподавания дисциплины «Психология детского творчества» студентам специальности 6.010101 - Дошкольное образование. В статье обоснована актуальность этого курса, определена его специфика, цели, задачи, умения и навыки, которыми студенты должны овладеть в результате изучения данной дисциплины.

Отмечено, что программа курса «Психология детского творчества» состоит из следующих модулей: «Общие характеристики творческой деятельности личности» и «Психологические особенности детского

творчества». Детально проаналізовано содержание каждого модуля учебной дисциплины.

В статье рассматриваются методические аспекты организации и проведения лекционных и практических занятий по курсу «Психология детского творчества», определена их специфика. Подчеркивается эффективность проблемного изложения материала и использование в процессе проведения занятий дискуссий, деловых и ролевых игр, тренингов, которые будут содействовать формированию системы знаний, умений и навыков, соответствующим требованиям нашего времени, и позволяющим студентам эффективно реализовать их в предстоящей практической деятельности воспитателя дошкольного учебного заведения.

Ключевые слова: детское творчество, учебная дисциплина, лекция, практическое занятие.

Pasichnichenko A. V. The Academic Discipline of “Psychology of children's creativity” in the system of professional training of future preschool teachers.

The article contains analysis of the matter and methodological aspects of teaching students of 6.010101 – Preschool Education training direction the academic discipline “Psychology of children's creativity”. The article substantiates the relevance of the course and defines its specifics, objectives, tasks and skills that students should master as a result of studying the discipline.

It is indicated that the course “Psychology of children's creativity” consists of the following modules: “Overview of individual creativity” and “Psychological characteristics of children's creativity”. Detailed analysis of the issues of each content module of the discipline has been represented.

The article considers methodological aspects of organizing and conducting lectures and practical classes on the course “Psychology of children's creativity” and determines their specificity. Special attention is given to the efficiency of problem-solving presentation of the material, using discussions, business and role-playing games, trainings during the classes to facilitate the formation of the system of knowledge and skills meeting the requirements of our time and allowing students to implement them effectively into their future practical work as a preschool teacher.

Key words: children's creativity, academic discipline, student, lecture, practical lesson.

Постановка проблеми. Формування творчої особистості є одним із актуальних виховних завдань, оскільки життя в сучасному інформаційному просторі, вимагає від людини уникання шаблонності, стереотипності дій, розвитку таких індивідуальних особливостей мислення, як гнучкість, самостійність, здатності приймати нестандартні рішення, винахідливості, нестандартного підходу до вирішення проблем. Дошкільне дитинство – вік, що

має вирішальне значення для формування цих якостей, оскільки це період зародження творчого потенціалу особистості.

Науково доведено: саме дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом розвитку творчості. Період від трьох до п'яти років сприятливий для формування творчості, бо дитина до цього віку, з одного боку, готова до соціалізації (сформованість мовлення), а з другого – ще не соціалізована [1].

У зв'язку з цим особливі вимоги висуваються і до підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, які повинні забезпечити створення оптимальних умов для виховання творчої активної особистості у відповідності з віковими, індивідуальними особливостями психічного розвитку та можливостями кожної дитини. Наявність у професійній підготовці майбутніх вихователів нових педагогічних ідей та бачення науковцями шляхів їхньої реалізації не забезпечують оновлення системи дошкільної освіти повною мірою. Для успішної діяльності необхідні практичні уміння, які формуються під час фахової підготовки майбутнього фахівця [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Природа виникнення, особливості процесу становлення, психолого-педагогічні умови формування творчого потенціалу дитини аналізуються у дослідженнях А.М. Богущ, Н.В. Гавриш, Л.О. Калмикової, Д.Б. Богоявленської, Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, Г.С. Костюка, О.І. Кульчицької, Н.С. Лейтеса, О.М. Матюшкіна, В.С. Мерліна, В.О. Моляка, Т.О. Піроженко, М.М. Поддьякова, О.В. Проскури, Б.М. Теплова, М.О. Холодної та ін.

Проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є предметом наукових розробок Л. Артемової, А. Богущ, Г. Беленької, Н. Бесараб, Н. Голоти, Н. Грами, Н. Ємельянової, Л. Загородньої, Т. Зотєєвої, Н. Ковальнової, Т. Котик, О. Кучерявого, Г. Підкурганної, Л. Плетеницької, Т. Поніманської, Т. Танько та ін.

Метою статті є обґрунтування змісту та методичних засад викладання дисципліни «Психологія дитячої творчості» студентам напряму підготовки 6.010101 Дошкільна освіта.

Виклад основного матеріалу дослідження. У плані підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку курс «Психологія дитячої творчості» є продовженням вивчення ними психологічних дисциплін («Психологія загальна», «Психологія дитяча»), тому викладач може спиратися

на отриманні раніше знання, уміння та навички. Згідно з навчальними планами, навчальна дисципліна «Психологія дитячої творчості» викладається студентам на четвертому курсі. Обсяг її складає 144 години, з них лекцій - 20 годин, практичних занять - 28 годин, 96 годин - самостійна робота.

Викладання курсу має на меті формування системи знань про психологічну сутність дитячої творчості, засоби вияву творчих здібностей, специфіку їх становлення, та умінь використовувати отримані знання у процесі практичної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу [2].

Мета і завдання навчальної дисципліни визначають перелік знань та умінь, якими повинні оволодіти студенти. У процесі засвоєння курсу "Психологія дитячої творчості" вони набувають знань про основні його категорії та поняття; загальні особливості творчої діяльності; специфічні ознаки дитячої творчості; методи дослідження творчих здібностей та шляхи їх формування у дошкільному віці [2]. Навчальний предмет "Психологія дитячої творчості" покликаний сформувати у студентів уміння використовувати окремі методики для дослідження творчих здібностей дошкільника; аналізувати психологічні факти, оцінювати їх, порівнювати різні психологічні явища; встановлювати залежність і виявляти відмінності між психічними явищами [2].

Розроблена навчальна програма, рекомендована для студентів психолого-педагогічного факультету та містить в собі визначення предмету, мети, завдань, зміст курсу, перелік знань та умінь, якими вони повинні оволодіти в результаті його вивчення, список рекомендованої літератури, форму підсумкового контролю та засоби діагностики успішності навчання.

Програма курсу "Психологія дитячої творчості" складається з таких модулів: «Загальна характеристика творчої діяльності особистості», «Психологічні особливості дитячої творчості». При вивченні тем першого модуля студенти повинні засвоїти знання про загальні особливості творчої діяльності людини. Особливе місце у змісті другого модуля дисципліни належить аналізу механізмів формування творчих здібностей дошкільника, шляхів їх реалізації у різних видах дитячої творчості, зокрема образотворчій, музичній, ігровій, театральній, літературній та ін., а також умовам їх розвитку.

Як зазначає М.Б. Чижкова [5], основним показником успішності навчальної діяльності, її результатом є уміння студента мислити, творчо вирішувати пізнавальні та практичні завдання, вільно та самостійно

орієнтуватися в наукових та практичних проблемах, при цьому знання слугують матеріалом і засобом мислення. Саме на отримання такого результату і спрямовані лекційні, практичні заняття та самостійна робота студента з курсу.

Навчальною програмою передбачено лекційні заняття з таких тем, як «Творча діяльність особистості», «Психофізіологія творчості», «Феномен дитячої творчості», «Розвиток здібностей у дітей дошкільного віку», «Обдарована дитина: психологічні проблеми розвитку, навчання й виховання», «Розвиток зображувальної діяльності дошкільників», «Психологічні особливості творчості дитини».

При відборі змісту матеріалу, що викладається, враховуємо як наукову, так і практичну його зорієнтованість. Саме практична зорієнтованість курсів передбачає вивчення матеріалу, який має безпосереднє практичне значення, а також формування вміння використовувати психологічні знання для вирішення практичних завдань [3, с. 347].

Студенти вивчають специфіку творчої діяльності людини через аналіз поглядів Б.Г. Ананьєва, Дж. Гілфорда, Д.Б. Богоявленської, В.М. Бехтерева, Л.С. Виготського, В.О. Моляка, Я.О. Пономарьова, К. Рождерса, В.А. Роменця, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова, Е.П. Торренса та ін. Передбачене отримання ними знань про творчу унікальність особистості, зовнішні та внутрішні бар'єри, що впливають на творчість, види творчості, вікові періоди творчих проявів, особливості творчої діяльності на різних етапах онтогенезу, творчість як основу розвитку потенційних джерел особистості, як біологічний і соціальний процес.

Лекція «Психофізіологія творчості» знайомить студентів з особливостями функціональної активності півкуль головного мозку. Значна увага приділяється характеристиці типових рис поведінки дошкільників, учнів початкової школи з вираженою домінантою однієї з півкуль та організації їх навчання.

Характерні особливості дитячої творчості, її показники, ознаки прояву (оригінальність, семантична, образна адаптивна та стихійна гнучкість), етапи становлення, методи вивчення творчих здібностей дошкільника, умови та шляхи розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку розглядаються у темі «Феномен дитячої творчості». Акцентується увага на тому, що саме «творчість – це одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини. Її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей» [1, с. 13].

Під час лекції «Розвиток здібностей у дітей дошкільного віку» передбачається засвоєння студентами знань про різні види здібностей дошкільника: загальні, пізнавальні (сенсорні, інтелектуальні, творчі), практичні (організаторські, конструктивно-технічні), спеціальні (музичні, до зображувальної діяльності, літературні, театральні). Значна увага приділяється не лише їх характеристичі, а й умовам їх формування у дошкільному віці.

Вивчаючи психологічні проблеми розвитку, навчання, виховання обдарованих дітей звертаємося до визначення понять «обдарованість», «обдарована дитина» у психолого-педагогічній літературі, типологізацію обдарованих дітей (за Ю. Гільбухом, Н. Лейтесом, Б. Тепловим), гендерних аспектів обдарованості. Особливе місце відведено характеристиці проблем, з якими стикається обдарована дитина (ворожість до школи, специфічність ігрових інтересів, конформність, занурення у філософські проблеми, невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком, особливу вразливість тощо). Значна увага акцентується на ролі сім'ї у її вихованні та важливості спеціальної підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми.

У процесі вивчення курсу майбутні вихователі також знайомляться зі специфічними особливостями різних видів творчої діяльності дошкільника. Розвиток зображувальної діяльності дитини розглядається шляхом аналізу стадій її становлення, графічних образів, використання кольору, особливостей змісту, її діагностичних та пізнавальних можливостей. Музична творчість вивчається через характеристику дитячої пісенної творчості, слухання музики, гри на музичних інструментах як творчого процесу. Розглядаючи різні аспекти літературної творчості дошкільника, наголошується на розвитку таких спеціальних здібностей, що визначають успіх у цій діяльності, як поетичне сприймання дійсності, образне мислення, творча уява, образна пам'ять, спостережливість, точна і виразна мова. Звичайно ж, не залишається поза увагою ігрова творчість дошкільника «спрямована на участь суб'єкта у грі, де потрібні зміни, нововведення, відгадка, пошук результату» [6, с. 32].

Лекційні заняття з курсу спрямовані не лише на передачу знань, а й формування умінь давати критичну оцінку прослуханому матеріалу, стимулювання прагнення до самостійного пошуку додаткового матеріалу, розвитку самостійної творчої активності, ініціативності, вироблення особистої

позиції студентів. Так, наприклад, під час розгляду теми «Творча діяльність особистості» пропонується спробувати самостійно сформулювати визначення поняття «творчість», «творча унікальність»; у темі «Феномен дитячої творчості» - поняття «дитяча творчість», висловити свою точку зору щодо відмінностей у характеристиках творчої та креативної особистості.

У процесі читання курсу «Психологія дитячої творчості» перевага надається лекції-бесіді, лекції-дискусії, лекції з помилкою, лекції-конференції, проблемній, візуальній, бінарній. Широко використовуються лекції проблемного характеру, у яких при викладенні матеріалу використовуються проблемні питання, ситуації. Процес пізнання проходить через науковий пошук, аналіз, порівняння різних точок зору, що підвищує його ефективність. Така форма допомагає не лише в засвоєнні теоретичних знань, а й сприяє активізації творчого мислення, формуванню пізнавального інтересу і розвитку професійної мотивації.

У рамках засвоєння знань щодо специфіки творчої діяльності дошкільника, умов розвитку різних видів здібностей, шляхів формування творчої ініціативи, розвитку уяви, фантазії проблемний підхід у лекціях, на нашу думку, активізує пізнавальні процеси та творчий потенціал студентів.

З метою проблематизації ситуації на лекціях використовуються мікродискусії, які ґрунтуються на обміні думок з певної тематики. Вони дозволяють глибше зрозуміти проблему, формують уміння не лише захищати свою точку зору, а й рахуватися з думкою інших, сприяють розвитку самостійності, критичності мислення. Наприклад, при обговоренні питання про здібності та задатки, студентам пропонується аргументувати думку щодо змісту твердження Г.С. Костюка: «Задатки – це не готові здібності, а тільки потенції їх розвитку. Вони створюють більш чи менш сприятливі внутрішні умови для розвитку здібностей людини до певних галузей діяльності». Або обґрунтувати свою точку зору щодо таких висловлювань: «Малювання – то прояв душі дитини, вислів дитячих переживань» (С. Русова), «Натхнення – гостя, яка не любить ледачих, вона з'являється до тих, хто кличе» (П. Чайковський).

Лекційні заняття з курсу, як правило, супроводжуються візуальною інформацією представленою у вигляді мультимедійних презентацій, відеороликів. Такий вид наочності використовується і під час проведення практичних занять. Завдяки візуалізації інформації, він є важливим у процесі

пізнання, оскільки дозволяє студенту структурувати та систематизувати матеріал, розвиває активність, підвищує ефективність засвоєння теоретичних знань.

Метою практичних занять є поглиблення і закріплення знань отриманих на лекційних заняттях та під час самостійної роботи, формування умінь і навичок їх практичного застосування у майбутній професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. Шляхами реалізації такої мети є проведення дискусій (наприклад, «Креативність педагога як запорука творчості дітей», «Здібність - це можливість чи дійсність?» та ін.), заслуховування міні-повідомлень, ділові і рольові ігри, моделювання та аналіз ситуацій, перегляд та обговорення відеоматеріалів, розробка мультимедійних презентацій («Творчість як творення себе», «Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості» та ін.), представлення міні-проектів, тренінги, підбір ігор та вправ, розробка рекомендацій для батьків, педагогів щодо розвитку творчого потенціалу дошкільника. Практичні заняття будуються таким чином, щоб у студента була можливість реально уявити і програти ситуацію взаємодії з вихованцями, змоделювати і реалізувати різні види робіт.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, опанування студентами напряму підготовки 6.010101 – Дошкільна освіта змісту курсу «Психологія дитячої творчості» за розробленою автором програмою, з використанням різних форм, методів, прийомів, сприятиме формуванню системи знань, умінь та навичок, які відповідають вимогам сучасності та дозволять ефективно їх реалізувати у майбутній практичній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вдосконаленні змісту та методичних аспектів викладання навчальної дисципліни.

Література

1. Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 200 с.
2. Пасічніченко А.В. Психологія дитячої творчості: навчальна програма нормативної навчальної дисципліни для підготовки бакалавра напряму 6.010101 Дошкільна освіта / А.В. Пасічніченко. – Полтава, 2015. – 7 с.
3. Пасічніченко А.В. Формування психологічної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі

професійної підготовки / А.В. Пасічніченко, Н.В. Ковалевська // Педагогіка та психологія :зб. наук. праць. – Харків, 2016. – Вип. 53. – С.340-349.

4. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід : монографія / Г.В. Беленька, Н. І. Богданець-Білоskalенко, О.Л. Богініч, Ю.О. Волинець, О.В. Коваленко ; за заг. ред. Г.В. Беленька, О. А. Половіна. – Умань : Сочінський, 2015.– 206 с.

5. Чижкова М.Б. Учебные задачи в преподавании дисциплины «Общая психология» / М.Б. Чижкова // Международный научный журнал «Символ науки». – 2016. – № 1. – С. 197-205.

6. Яланська С.П. Психологія творчості : навчальний посібник / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.